

راهنمای درسی بیولوژی صنف دهم دوره هشتم

مراحل میتوهای علمی

1. طرح سوالات
از مشاهده یک پدیده یا مشکل، پرسش به میان می آید.
مثال: چرا نباتات در نور بیشتر رشد بهتر دارند؟
2. مشاهده
دیدن دقیق و جمع آوری معلومات از محیط یا موجودات.
مثال: بررسی رشد نبات در آفتاب و در سایه.
3. ساختن فرضیه
فرضیه یک پاسخ موقتی و احتمالی برای سوال است.
مثال: «اگر نبات نور بیشتر بگیرد، سریع تر رشد می کند.»

مراحل ادامه میتود علمی

4. تحلیل فرضیه
فرضیه با آزمایش یا معلومات مقایسه و بررسی می شود.
5. نتایج تحلیل فرضیه
اگر فرضیه درست باشد تأیید می شود، اگر نادرست باشد رد یا تغییر داده می شود.
6. تهیه راپور
نتایج آزمایش و بررسی به شکل گزارش نوشته می شود تا دیگران استفاده کنند.

متابولیسم (Metabolism)

- **تعریف:** به تمام واکنش های کیمیاوی که در داخل حجره رخ می دهد و برای زنده ماندن ضروری است، متابولیسم گفته می شود.

انواع متابولیسم

1. انابولیسم: (Anabolism)

عملیه ساختن مرکبات بزرگ و پیچیده از مواد ساده.
مثال: ساختن پروتئین ها از آمینواسیدها.

2. کتابولیسم: (Catabolism)

عملیه شکستن مرکبات بزرگ و پیچیده به مواد ساده و آزاد شدن انرژی.
مثال: شکستن گلوکوز در تنفس حجروی.

مرکبات غیر عضوی در متابولیسم

مرکباتی مانند آب، اکسیجن، کاربن دای اکساید، و املاح معدنی در متابولیسم نقش مهم دارند.

- آب: محیط برای واکنش ها.
- اکسیجن: برای تنفس حجروی ضروری است.
- کاربن دای اکساید: در ترکیب ضیایی مصرف می شود.
- املاح: مانند کلسیم و آهن در فعالیت های حیاتی سهم دارند.

منرالها (Minerals)

- منرالها مواد غیر عضوی اند که در مقدار کم برای فعالیت های حیاتی بدن ضروری می باشند.
- مثال:
  - کلسیم (Ca): برای استحکام استخوان ها و دندان ها.
  - آهن (Fe): برای انتقال اکسیجن در خون (هموگلوبین).
  - آیودین (I): برای فعالیت غده تیروئید.

سلولوز (Cellulose)

- از قندهای ساده تشکیل شده.
- ماده ساختمانی دیواره حجره نباتی.
- در تغذیه انسان انرژی مستقیم نمی‌دهد ولی برای حرکت روده‌ها مهم است (فایبر غذایی).

پروتین‌ها (Proteins)

- از واحدهای آمینواسید ساخته می‌شوند.
- وظایف:
  - ساختمانی (ساختن عضلات، جلد، مو).
  - تنظیمی (تشکیل هورمون‌ها و آنزیم‌ها).
  - دفاعی (تشکیل آنتی‌بادی‌ها).

شحمیات (Lipids/ چربی‌ها)

- شامل روغن‌ها و فیت‌ها.
- وظایف:
  - منبع انرژی غلیظ.
  - ذخیره انرژی در بدن.
  - عایق حرارتی و محافظ اعضا.

آنزیم‌ها (Enzymes)

- پروتین‌هایی‌اند که سرعت واکنش‌های کیمیای حجره را زیاد می‌کنند.
- بدون آنزیم واکنش‌های حیاتی بسیار آهسته می‌بود.

تیزاب‌های هستوی (Nucleic Acids)

- شامل DNA و RNA.
- DNA: حامل اطلاعات وراثتی.
- RNA: در ساخت پروتین سهم دارد.

نقش مرکبات عضوی در متابولیسم

- قندها: منبع اصلی انرژی.
- پروتین‌ها: برای ساختمان بدن و آنزیم‌ها.
- شحمیات: ذخیره انرژی و حفاظت بدن.
- تیزاب‌های هستوی: انتقال اطلاعات وراثتی و ساخت پروتین.

صحت و سلامتی انسان

- صحت یعنی حالت متعادل جسمی، روانی و اجتماعی.
- برای حفظ سلامتی: تغذیه درست، ورزش، وقایه از امراض، رعایت نظافت مهم است.

نقش مرکبات غیر عضوی در متابولیسم

- آب: محیط اصلی برای واکنش‌های حیاتی.
- اکسیجن: برای تنفس حجروی و آزاد شدن انرژی ضروری است.
- کاربن‌دای‌اکساید: ماده خام در ترکیب ضیایی.
- املاح منرالی: در فعالیت آنزیم‌ها و ساختمان حجره سهم دارند.

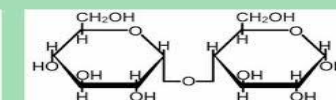
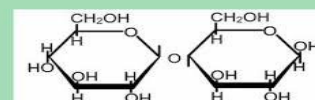
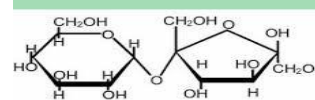
مرکبات عضوی (Organic Compounds)

مرکباتی‌اند که اساس آن‌ها کربن (C) است و شامل:

1. قندها (Carbohydrates)
2. لیپیدها (چربی‌ها)
3. پروتین‌ها
4. اسیدهای نوکلئیک (DNA, RNA)

قندها (Carbohydrates)

- منبع اصلی انرژی برای بدن.
- از کربن، هایدروجن و اکسیجن ساخته شده‌اند.
- انواع:

1. مونوساکرایدها (قندهای ساده): مانند گلوکوز.
2. دی‌ساکرایدها: مانند سکرز (قند نیشکر).
3. پلی‌ساکرایدها: مانند نشاسته و سلولوز.

نشاسته (Starch)

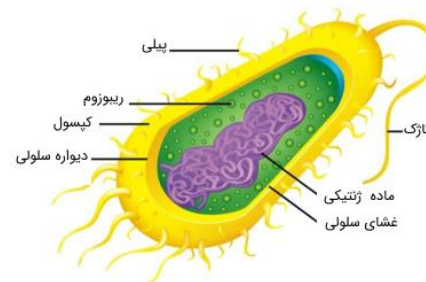
- نوعی پلی‌ساکراید است.
- در نباتات به شکل ماده ذخیره‌ای وجود دارد.
- هنگام ضرورت به گلوکوز تجزیه می‌شود و انرژی فراهم می‌کند.

امراض و وقایه

- مرض: هر نوع اختلال در وظایف عادی بدن.
- وقایه: راه‌هایی برای جلوگیری از بروز مرض (مثل واکسین، رعایت بهداشت، تغذیه سالم).

عوامل امراض

۱. باکتری (جراثیم)
۲. وایرس‌ها
۳. فنجی‌ها (Fungi)
۴. پروتستاها
۵. عوامل غیر زنده (تغذیه بد، کمبود ویتامین، آلودگی).

باکتری

- موجودات میکروسکوپی یک‌حجره‌ای.
- هم مفید اند (مثل باکتری روده) و هم مضر (سبب امراض).
- امراض باکتریایی: تیتانوس، سل، سرخی، طاعون.

وایرس

- ذرات بسیار کوچک غیرحجره‌ای.
- فقط داخل حجره زنده می‌توانند تکثیر کنند.
- امراض ویروسی: آنفلونزا، ایدز، سرخک، پولیو، هیپاتیت.

فنجی (Fungi)

- موجودات یوکاریوتی.
- بعضی فنجی‌ها سبب امراض می‌شوند.
- مثال: کچلی جلد، برفک دهان.

پروتستا (Protista)

- موجودات یوکاریوتی اکثراً یک‌حجره‌ای.
- بعضی انگل‌اند و امراض ایجاد می‌کنند.
- مثال: مالاریا توسط پلاسمودیوم.

امراض ساری و غیر ساری

- امراض ساری: از فردی به فرد دیگر انتقال می‌یابند.
  - مثال: سل، آنفلونزا، مالاریا.
- امراض غیر ساری: قابل سرایت نیستند.
  - مثال: شکر، سرطان، فشار خون.

مدافعه در مقابل امراض

جسم انسان برای حفاظت خود در برابر میکروب‌ها و عوامل خارجی دارای سیستم دفاعی (ایمنی) است.

۱. دفاع غیر اختصاصی (Innate Immunity)

دفاعی است که در برابر هر نوع میکروب یا جسم خارجی به طور عمومی عمل می‌کند.

- جلد (Skin): مانع ورود میکروب‌ها.
- غشاهای مخاطی: در بینی، دهان و راه‌های تنفسی؛ با تولید بلغم و مژک‌ها میکروب‌ها را می‌گیرند.
- التهاب در محل زخم: سردی، درد و ورم به دلیل تجمع حشرات دفاعی و زیاد شدن جریان خون.
- درجه حرارت بدن: تب باعث از بین بردن یا ضعیف شدن میکروب‌ها می‌شود.
- پروتئین‌ها: بعضی پروتئین‌های خون (مانند آنترفیرون‌ها) رشد ویروس‌ها را مهار می‌کنند.
- حشرات سفید خون: مانند فاگوسیت‌ها که میکروب‌ها را می‌بلعند.

۲. دفاع اختصاصی (Adaptive Immunity)

- به طور خاص علیه یک میکروب یا ماده خارجی عمل می‌کند.
- شامل تولید آنتی‌بادی‌ها توسط حشرات سفید (لیمفوسیت‌ها) است.

۳. واکسین

- وارد کردن میکروب ضعیف یا کشته‌شده به بدن برای فعال کردن سیستم دفاعی.
- بدن یاد می‌گیرد که در آینده در برابر همان میکروب سریع واکنش نشان دهد.

۴. سرطان

- یک نوع اختلال در تقسیم حشرات بدن.
- حشرات بدون کنترل تقسیم می‌شوند و تومور می‌سازند.
- سیستم ایمنی تا حدی می‌تواند حشرات سرطانی را از بین ببرد.

👉 خلاصه:

- دفاع بدن دو نوع است: غیر اختصاصی (جلد، تب، التهاب، پروتئین‌ها، حشرات سفید) و اختصاصی (انٹی‌بادی و حافظه ایمنی)
- واکسین راه تقویت ایمنی اختصاصی است.
- سرطان نتیجه تقسیم غیر قابل کنترل حشرات می باشد .

صحت و مصونیت بدن انسان

- صحت: حالت متعادل جسمی، روانی و اجتماعی.
- مصونیت: توانایی بدن برای دفاع در برابر میکروب‌ها و عوامل مضر.
  - مصونیت طبیعی: از طریق جلد، مخاط، حشرات سفید.
  - مصونیت اکتسابی: از طریق انٹی‌بادی‌ها و واکسین.

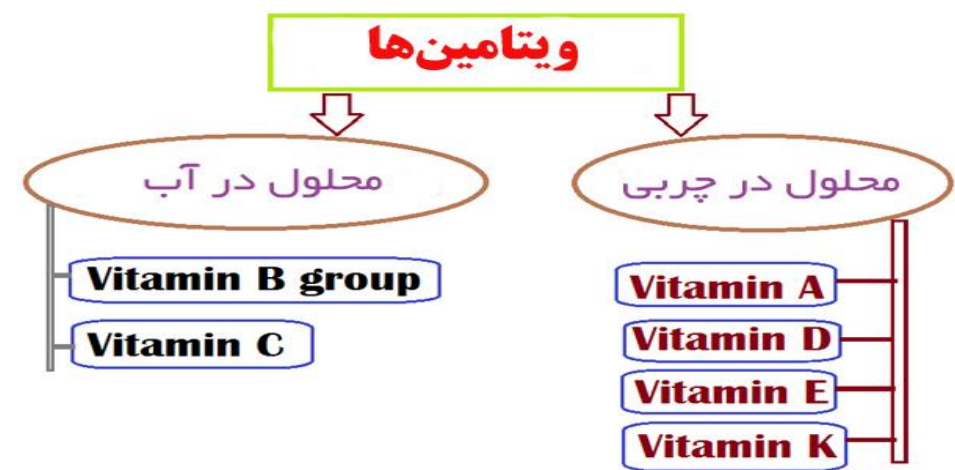
ویتامین‌ها

- مواد عضوی ضروری که بدن نمی‌تواند به اندازه کافی بسازد.
- مقدار کم آن‌ها برای فعالیت‌های حیاتی لازم است.
- کمبود یا زیادی ویتامین‌ها سبب اختلال‌های صحت می‌شود.

انواع ویتامین‌ها

۱. ویتامین‌های محلول در آب

- مثل: ویتامین B و C
- زیاد در بدن ذخیره نمی‌شوند.
- مثال کمبود: کمبود ویتامین C باعث مرض «اسکوروی» می‌شود.

۲. ویتامین‌های محلول در شحمیات (چربی‌ها)

- مثل A, D, E, K
- در بدن ذخیره می‌شوند.
- مثال: کمبود ویتامین D باعث نرمی استخوان‌ها می‌شود.

تأثیر الکل و ادویه بر صحت

• الکل:

- تخریب کبد (سیروز کبدی) .
- ضعیف شدن اعصاب و مغز.
- کاهش مصونیت بدن.
- ادویه (مواد مخدر):
- تخریب اعصاب و مغز.
- اعتیاد و از دست دادن کنترل بدن.
- آسیب به قلب، جگر و کلیه‌ها.
- ضعف عمومی بدن و کاهش عمر.

👉 خلاصه:

- صحت = تعادل جسمی و روانی.
- مصونیت = دفاع بدن.
- ویتامین‌ها = ضروری برای بدن (محلول در آب و محلول در شحمیات).
- الکل و مواد مخدر = تخریب شدید صحت.